

UVODNA RIJEČ

Pripremajući ovaj broj *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* prisjetila sam se nastojanja Uredništva da priloge u časopisu učinimo ne samo korisnim i privlačnim sadržajima, već i kvalitetnijom opremljenošću i dosljednim poštivanjem smjernica za autore i recenzente. Na tom putu, koji traje već šestu godinu, i koji se nastavio na izvrsno postavljene osnove bivšeg Uredništva i njegove glavne urednice, nailazili smo na niz zanimljivih situacija: od toga da određeni broj autora nije ni pročitao Smjernice, do toga da je bilo moguće uočiti kako se nedovoljno prate prethodne objave na istu i/ili slične teme te da je Hrčak prvi izbor pregleda literature. Hrčak je nesumnjivo obogatilo hrvatsku stručnu i znanstvenu zajednicu svojim otvorenim pristupom, dobrom organizacijom, ažurnošću (u onoj mjeri u kojoj je ažurno samo izdavanje časopisa i drugih priloga) i sve bogatijim fondom pohranjene građe. Međutim prilikom uključivanja časopisa u indeksne baze itekako se vodi računa o tome koliko se svaki pojedini časopis, odnosno članci u njemu objavljeni, citiraju, pa je stoga potrebno navoditi mrežnu lokaciju samog časopisa, a ne s Hrčka. Kako rekoh, određeni broj autora ne polazi od Smjernica za autore u kojima su objavljene korisne upute, pa tako i one koje se odnose na način navođenja korištene literature. Nadalje, autori često ne provjeravaju URL-oznake radova na koje se pozivaju, pa se događa da im se ne može pristupiti ili da su navedeni krivi podatci.

Zašto sve to navodim? Prvo, zato što držim da su upravo knjižnični i informacijski stručnjaci oni koji svojim primjerom trebaju ukazati na važnost navođenja preciznih i provjerenih podataka o svakoj korištenoj jedinici prilikom pisanja radova. Drugo, zato što, čini mi se, treba očekivati da će autori koji šalju svoje uratke u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* redovito čitati što je u njemu objavljeno, kako bi ne samo bili dobro obaviješteni već i kako bi dobili ideje o tome o kojim se temama podosta piše, a koje su zanemarene. Primjetno je, za ilustraciju, da se u hrvatskom knjižničarstvu odvija niz vrlo zanimljivih programa o kojima se malo znade jer oni koji ih provode često nemaju vremena za pisanje. Poticali smo stoga, i nadalje to nastojimo postići, da se povežu stručnjaci iz tzv. prakse i članovi akademske zajednice kako bi zajedno obradili vrijedne teme.

U ovom broju VBH-a nalazimo nekoliko primjera takve suradnje, ali i nastojanja knjižničara da savladaju metodologiju istraživačkog pristupa svojim naprednim programima. Izvrstan primjer daju kolegice iz Narodne knjižnice Petar Preradović iz Bjelovara koje su prikazale tijek, rezultate istraživanja i dizajna ko-

risničkog iskustva nastojeći utvrditi kakvo je korisničko iskustvo vezano za zbirke tiskanih knjiga za odrasle. Na temelju dobivenih podataka predložena su rješenja koja bi mogla bolje odgovarati potrebama i očekivanjima korisnika. Svrha je rada prikazati kako se istraživanje i dizajn korisničkog iskustva mogu primijeniti u kontekstu zbirke narodne knjižnice radi unaprjeđenja korisničkog iskustva, a kao metodološki okvir korišten je model *Double Diamond* s četiri faze: otkrivanje, definiranje, razvoj i isporuka.

U članku „Održive narodne knjižnice u Hrvatskoj: reaktivni i proaktivni pristupi održivosti“ analizirana je uloga hrvatskih narodnih knjižnica u kontekstu održivog razvoja kroz dvojaku perspektivu interne (institucionalne/reaktivne) i eksterne (društvene/proaktivne) održivosti, promatrane unutar okolišnog, društvenog i ekonomskog stupa održivosti. U radu je primijenjen mješoviti metodološki pristup koji je uključio *desk research*, analizu strateško-planskih dokumenata i kvantitativno empirijsko istraživanje provedeno anketnim upitnikom u 99 narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj, a istraživački instrument strukturiran je prema internim i eksternim aspektima održivosti te trima stupovima održivog razvoja.

Članak „Analiza digitalnog oglašavanja: studija slučaja Gradske knjižnice Slavonki Brod“ predstavlja još jednu uspješnu suradnju između knjižničara i članova akademske zajednice. U članku je analizirano digitalno oglašavanje u kontekstu Gradske knjižnice Slavonki Brod te su ispitane postojeće digitalne prisutnosti, percepcije korisnika i zaposlenika, kao i učinkovitosti komunikacijskih kanala. Istraživački dio temelji se na kombinaciji kvalitativnih i kvantitativnih metoda prilikom istraživanja provedenog 2025. godine koje uključuje studiju slučaja s fokusom na analizu sadržaja društvenih mreža Knjižnice, anketno ispitivanje 186 korisnika i strukturirani intervjui sa zaposlenicima Knjižnice.

Povezivanje školskog knjižničara i znanstvenog osoblja sa Sveučilišta u Osijeku rezultiralo je člankom u kojemu se problematizira korištenje Instagrama u promociji pismenosti u hrvatskim gimnazijama. Istraživanje je provedeno kvalitativnom i kvantitativnom metodom, uz primjenu analize sentimenta metodom LiLaH na objavljenim tekstualnim porukama s Instagram profila. Analiza je obuhvatila sve javno dostupne profile gimnazija sa školskim knjižnicama, od trenutka izrade profila do 31. siječnja 2024. godine. Kvalitativna analiza provedena je prema objavama koje sadrže ključne riječi *knjiga*, *čitanje* i *pismenost*, uključujući njihove izvedenice.

U članku „Visokoškolske knjižnice i knjižnična anksioznost studenata“ otvorena je važna tema o kojoj se, nažalost malo govori, a još manje piše. Analizirajući znanstvene i stručne radove o toj temi, autorica je nastojala doći do informacija o anksioznosti povezanoj s visokoškolskim knjižnicama, koja najčešće proizlazi iz nepoznavanja visokoškolske knjižnice, njezinih usluga, osoblja i izvora informacija, kao i osjećaja samih korisnika o vlastitim nedostatnim sposobnostima za

služenje knjižnicom. Razbijanje nepoznanica i prijateljski stav knjižničara spram studenata, kao i niz drugih aktivnosti koje knjižnice u svrhu smanjenja anksioznosti mogu provoditi, a koje se izdvajaju analizom i sintezom spoznaja iz promatranih radova, mogu pridonijeti smanjenju knjižnične anksioznosti, ali i umanjivanju drugih vidova anksioznosti kod studenata.

Još je jedan rad posvećen visokoškolskim knjižnicama, točnije njihovoj transformaciji u kontekstu ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda kroz obrazovne programe, otvoreni pristup i zelene inicijative. Uz pregled relevantne domaće i međunarodne literature, autorice se usmjeravaju na odabrane slučajeve hrvatskih visokoškolskih knjižnica kojima ukazuju na to da hrvatske visokoškolske knjižnice već provode niz aktivnosti usklađenih s ciljevima UNSDG-a, uključujući promociju otvorenog pristupa, informacijske programe, digitalizaciju te inicijative usmjerene na socijalnu inkluziju i održivost, iako su te aktivnosti fragmentirane i često nedostavno dokumentirane i bez institucionalne podrške i primjerenog sustava evaluacije.

Tema autorskopравnih propisa i njihove primjene u knjižnicama obrađena je u članku „Autorskopравna pismenost u studijskim programima informacijskih znanosti u Hrvatskoj: izazovi i perspektive razvoja“. Autorica je analizirala uključenost sadržaja iz područja autorskog prava u kurikulum studijskih programa informacijskih znanosti u Hrvatskoj te je razmotrila njihovu usklađenost s potrebama suvremene profesionalne prakse, uključujući izazove koje donosi razvoj umjetne inteligencije. Ističući da je autorskopравna pismenost jedna od ključnih kompetencija informacijskih stručnjaka u digitalnom okruženju, osobito u kontekstu digitalizacije, upravljanja informacijskim resursima, otvorene znanosti, znanstvene komunikacije i sve češće uporabe alata umjetne inteligencije u stvaranju, obradi i diseminaciji sadržaja, vidljiva je nedostatna i neujednačena zastupljenost autorskopравnih sadržaja u studijskim programima informacijskih znanosti.

O Gradskoj knjižnici Rijeka u stručnim se krugovima podosta znade u kontekstu prijelaza u novu i suvremeno opremljenu zgradu. U radu koji se donosi u ovom broju pažnja autora usmjerena je na nove načine rada u automatiziranoj središnjoj knjižnici Gradske knjižnice Rijeka na temelju ispitivanja očekivanja, kompetencija i radne učinkovitosti knjižničara. Provedeno istraživanje pokazalo je da su uoči prelaska na novi način rada knjižničari osjećali određenu dozu nelagode, pa i straha, ali i to da je strah većinom nestao te da su razvijeni pozitivni stavovi prema automatizaciji poslovanja. Uočljiv je i porast kompetencijskih razina u raznim segmentima poslovanja, od porasta razine tehnoloških i stručnih knjižničarskih kompetencija, do radne učinkovitosti knjižničara.

Zanimljivo istraživanje ponudilo je dvoje školskih knjižničara u raspravi o potrebama za stjecanjem novih kompetencija do modela edukacije koji pridonosi primjeni umjetne inteligencije u školskim knjižnicama. Rad se temelji na kvalitativnoj

ktivnoj analizi edukacijskog modela koji obuhvaća mrežne radionice i *e-tečaj*. Sâm model osmišljen je kao višerazinski proces učenja koji uključuje upoznavanje s osnovama i tehničkim korištenjem alata umjetne inteligencije, njihovu primjenu u konkretnim aktivnostima školskih knjižnica te napredniju primjenu kroz izradu *chatbot*-aplikacije. Analizirani su sadržaji edukacija, tipovi zadataka i iskustva sudionika tijekom provedbe.

Tema otkupa knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama aktualna je već niz godina, a posebno su se rasprave intenzivirale vezano za nov model otkupa koji je ponudilo Ministarstvo kulture i medija. Da ne ostane sve na neargumentiranim kritikama, pobrinule su se autorice članka „Novi model otkupa Ministarstva kulture i medija u razdoblju 2023. – 2025.: studija slučaja Knjižnica grada Zagreba“. Uz uvide u povijesni pregled otkupa knjiga za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, svrha je rada bila istražiti provođenje, dosege i učinke izmijenjenog načina provedbe programa otkupa Ministarstva od 2023. godine na izgradnju i upravljanje zbirkom narodne knjižnice te procese u poslovanju knjižnice. Cilj je rada pružiti uvid u novi model otkupa Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske od 2023. do 2025. godine na primjeru Knjižnica grada Zagreba. Za prikupljanje podataka korištene su *desk*-metoda, odnosno analiza dokumenata i dostupne literature te metoda ankete za pilot-istraživanje. Metodom ankete ispitalo se mišljenje i zadovoljstvo knjižničara uključenih u nabavu građe. Prikupljeni su kvantitativni i kvalitativni podaci, a pri obradi korištene su deskriptivna statistika i tematska analiza.

Dugogodišnja praksa u Knjižnicama grada Zagreba, a poglavito u Radničkoj biblioteci, zavrjedila je biti zabilježena kako bi se pratila nastojanja, postignuća i izazovi novoga doba kada je riječ o predmetnoj obradi članaka u časopisima. Autorice su se u svom radu usmjerile na odnos bibliografske obrade članaka u serijskim publikacijama prema nastojanjima da se pruži puna podrška studentima u pretraživanju informacija iz onih časopisa koji su im potrebni za rad. U prvom dijelu rada raspravlja se o odnosu knjižničar – korisnik u njihovoj interakciji prilikom pronalaženja informacija. U drugom dijelu članka pregledno su prikazani časopisi čiji se članci bibliografski opisuju u Knjižnicama grada Zagreba (KGZ), a koji su najtraženiji među studentskom populacijom. U trećem su dijelu rada prikazani rezultati pilot-istraživanja vezano za pružanje pomoći studentima pri pronalaženju informacija metodom polu-strukturiranog intervjua.

U članku „Potrubi za knjigu“ – realizacija inkluzivnog EU-projekta i osnivanje bibliobusne službe Virovitičko-podravske županije“ autori opisuju proces planiranja, implementacije i rezultate projekta kojim je u jednoj od najslabije pokrivenih hrvatskih županija knjižničnim uslugama, novi bibliobus pokrenuo niz aktivnosti i povećao broj korisnika te time pridonio osnaživanju čitalačke pismenosti. Cilj rada bio je prikazati EU-projekt „Potrubi za knjigu“ koji je od 2021.

do 2023. provodila Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica uz podršku Virovitičko-podravske županije i Grada Virovitice, a pretežno je financiran sredstvima Europskog socijalnog fonda kroz poziv Ministarstva kulture i medija RH „Čitanjem do uključivog društva“.

O poticanju čitanja pišu autorice iz knjižnice Voltino koje su za polazište uzеле strateški dokument *Nacionalna strategija za poticanje čitanja* koju je izradilo Ministarstvo kulture i medija. Cilj rada bio je prikazati strukturu, ciljeve i učinak programa poticanja čitanja u Knjižnici Voltino te ih interpretirati u kontekstu suvremenih teorijskih polazišta o promicanju čitanja u narodnim knjižnicama. Prikazani programi Knjižnice Voltino „Kutak i trenutak za priče“ i „Naša mala knjižnica“ primjer su aktivnosti poticanja čitanja s djecom mlađe školske dobi, a „Knjigom oko svijeta“ učenicima srednjih škola i „Godišnji čitateljski izazov“ i „Čitateljski klub Knjižnice Voltino“ korisnicima odrasle dobi.

Posljednji rad u ovom broju bavi se pozicioniranjem knjižnice u virtualnom svijetu društvene mreže Facebook, temeljeno na petogodišnjem iskustvu Facebook stranice KGZ – Knjižnica Gajnice. U radu se nastojao prikazati primjer dobre prakse koji Knjižnica Gajnice provodi na svojoj Facebook stranici pokrenutoj tijekom pandemije bolesti COVID-19. Pozitivne reakcije na posebno osmišljene objave potvrdile su potrebu korisnika i članova lokalne zajednice da putem društvenih mreža dobivaju informacije o svim aktualnostima koje se tiču knjižnice, od promjena u radnom vremenu do preporuka naslova knjiga.

Uz navedene radove, ovaj broj *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* donosi osam prikaza knjiga razolikih sadržaja, tako da se nadamo da će čitatelji pronaći bar neki od naslova koji bi ih mogao potaknuti na daljnja promišljanja i obradu zanimljivih tema.

Tatjana Aparac-Jelušić